

AJANKOHTAISTA: SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA

Riho Grünthal

Suomalais-Ugrilaisen Seuran päämääränä on sen perustamisesta (1883) lähtien ollut uralilaisten ja altailaisten kielten sekä niitä puhuvien kansojen kulttuurin, historian ja muinaisuuden tutkimuksen edistäminen eri näkökulmista käsin. Tärkein alue on ollut kielentutkimus. Ensimmäisinä vuosina seuran toiminnassa oli keskeisellä sijalla kenttätyö; nuoria stipendiaatteja ja vastavalmistuneita maistereita lähetettiin harjoittamaan kenttä- ja arkistotutkimusta mainittujen kansojen asuttamille alueille. Kun toinen maailmansota ja Venäjän vallankumous sulkivat rajan itään, mahdollisuus keruuretkiin väheni dramaattisesti ja seuran toiminnan painopiste siirtyi kerätyn aineiston muokkaamiseen, julkaisutoimintaan sekä yleensä suomalais-ugrilaisia ja altaillaisia kieliä ja niitä puhuvia kansoja koskevan tutkimuksen tukemiseen.

TUTKIMUSMATKOJEN KANSALLISET JA TIETEELLISET PÄÄMÄÄRÄT

Suomalaistutkijat, etenkin A. J. Sjögren, M. A. Castrén ja August Ahlqvist olivat tehneet tutkimusmatkoja Venäjälle jo ennen Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustamista, mutta intensiivisimmilleen kenttäretket kasvoivat seuran käynnistämän keruutoiminnan aikana. Malli suomalais-ugrilaiden kielten vertailevaan tutkimukseen oli saatu indoeurooppalaisista kielistä, joista 1700-luvun loppupuolella tehdyt havainnot olivat johtaneet vertailevan kielitieteen syntymiseen.

Sisä- ja Pohjois-Venäjällä sekä Siperiassa elävien, suomensukuisten kieliä puhuvien kansojen pariin tehdyillä matkoilla voidaan nähdä ainakin kaksi laajemmin 1800-luvun yhteiskuntaan ja tieteen kehitykseen liittyvää motiivia. Ensinnäkin jo Venäjän hallitus ja Pietarin Tiedeakatemia pyrkivät erilaisia retkikuntia lähettämällä saamaan monenlaista tietoa valtakunnasta tieteen ja talouden käyttöön. Toisaalta Euroopassa vallinneiden kansallisten aatteiden mukaisesti virittivät kansalliset kysymykset Suomessakin monenlaista toimintaa, muun muassa kansallisen menneisyyden tutkimusta, jota kielen historian kautta haluttiin selvittää.

M. A. Castrénin ennen vuosisadan puoliväliä julki lausuma ajatus suomalaisten juurien selvittämisestä oli seuran perustamisaikoihin 1880-luvulla edelleen ajankohdainen, mutta myös tutkimus ja tieteen tarpeet olivat edenneet. Vaikka kansallisilla kysymyksillä ja niitä lähellä olevilla aloilla, kuten suomen ja sen sukukielten tutkimuksella, oli edelleen suuri merkitys kansalliselta pohjalta kehittyvälle yhteiskunnalle, ajoi Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustaminen erityisesti tieteellisiä päämääriä. Toisaalta tieteellisessä hengessä tehdyt retket sopivat erinomaisesti yhteen vallinneiden kansallisten tavoitteiden kanssa.

KANSAINVÄLINEN JA MONIKULTTUURINEN TIEDESEURA

Ennen Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustamista hankkeen puuhamiehet olivat olleet yhteydessä sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan että Suomen Tiedeseuraan ja tiedustelleet niiden mahdollisuuksia laajentaa toimintaansa kattamaan myös ”heimokansat”, kuten sanonta kuului. Pian kävi kuitenkin ilmi, että olisi perustettava erillinen seura, jonka tehtäväkenttä kattaisi nimenomaan suomalaisten kielisukulaiset. Kun tähän kuuluivat myös altailaiset kielet, joiden aiemmin katsottiin olevan sukua suomalais-ugrilaisille (eli laajemmin uralilaisille) kielille, tuli toimialueesta hyvin laaja ja seuran tukemat tutkimukset ja retket ulottuivat Mongoliaan ja Kiinaan asti. Vaikka suhteellisen pian vakiintui käsitys, ettei geneettistä kielisukulaisuutta näiden kielikuntien välillä ole, ovat altailaiset kielet kuitenkin säilyttäneet asemansa Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimialueena.

A. J. Sjögren ja M. A. Castrén tekivät urauurtavat matkansa ennen 1850-lukua pitkälti Pietarin Tiedeakatemian toimeksiannosta ja rahoituksella. Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustaminen merkitsi ratkaisevaa parannusta sen intresseihin kuuluvien alojen tutkimukseen Suomessa. Vuosina 1884–1914 Suomalais-Ugrilainen Seura lähetti kymmeniä stipendiaatteja suomen lähi- ja etäsukukieliä tai altailaisia kieliä puhuvien kansojen pariin. Myös Venäjällä asuvat kirjeenvaihtajastipendiaatit toimittivat aineistoa seuralle. Suomesta tuli Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustamisen myötä fennougristisen tutkimuksen huomattava kansainvälinen keskus, varsinkin kun aiemmin näkyvästi esillä olleen Pietarin Akatemian kiinnostus alan kysymyksiin alkoi hiipua. Saamansa laajan ja arvovaltaisen tuen turvin se kykeni nopeasti luomaan edellytykset paitsi systemaattiselle suomensukuisten kielten ja kansojen tutkimukselle myös tutkimustulosten julkaisemiselle.

Kun aineistonkeruuretket tulivat järjestelmällisemmiksi, tuli myös mahdolliseksi eri kieliä puhuvien kansojen ja niiden kulttuurin yksityiskohtaisempi tutkimus. Retkiä tehtiin käytännössä kaikkien Sisä-Venäjän ja Siperian suomensukuisia kieliä puhuvien ryhmien pariin. Jo ensimmäisessä Suomalais-Ugrilaisen Seuran johtokunnan kokouksessa hahmoteltiin stipendiaatti- ja keruutoiminnan lisäksi kauaskantoisia seurauksia saaneita suuntaviivoja. Päätettiin ryhtyä julkaisemaan aikakauskirjaa (*Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja*), jossa esiteltäisiin alan tutkimuksia, julkaistaisiin aineistoja ja kerrottaisiin seuran toiminnasta. Nykyään se on yksi vanhimmista ja

harvoista edelleen säännöllisesti ilmestyvistä alan julkaisuista ja tärkeimpiä alan – sekä suomalaisten että ulkomaalaisten – tutkijoiden julkisia foorumeita. Ensimmäisessä kokouksessa todettiin myös seuran saaneen ensimmäisen kirjalahjoituksen Kazanin opettajaseminaarin johtajalta Nikolai Ilminkiltä. Saadut lahjoitukset ja vuosisadan jatkunut kirjallisuudenvaihto loivat pohjan ainutlaatuiselle suomalais-ugrialaisten ja altai-laisten kokoelmien kirjastolle, joka vuonna 1979 luovutettiin valtion hoidettavaksi.

RAJOJEN SULKEUTUMINEN: KESKITTYMINEN KERUUAINEISTON JULKAISEMISEEN

Kun Venäjän ja Neuvostoliiton rajat sulkeutuivat ensimmäisen maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen jälkeen, useiden kansojen parissa ei kenttätö ollut enää mahdollista. Vain saamelaisten luo oli mahdollista matkustaa vapaasti. Toiminnan painopiste siirtyi vähitellen kerätyn aineiston ja alan tutkimusten toimittamiseen ja julkaisemiseen. Arkistossa on edelleen myös julkaisematonta sekä seuran stipendiaattien keräämää että seuraa avustaneiden synnynnäisten kielenpuhujien lähettämää aineistoa. Viime vuosisadan lopussa ja vuosisadan vaihteessa tehdyillä kenttäretkillä hankittu aineisto on siirtynyt perintönä eteenpäin seuraaville tutkijapolville. Vaikka kansainvälisen lingvistiikan virtaukset on suomalaisessa fennougristiikassa eri aikoina otettu vakavasti, on myös aineiston julkaiseminen ja siihen liittynyt tutkimustraditio monella tavalla velvoittanut alan tutkijoita jatkamaan siitä, minkä perusta luotiin jo viime vuosisadan lopussa.

Nykyään Suomalais-Ugrilaisen Seuran toiminta painottuu ennen kaikkea tutkimusten julkaisemiseen ja kerran kuukaudessa järjestettäviin kokouksiin. Aineistojulkaisuista on astettain siirrytty yhä enemmän puhtaasti tutkimuksellisiin artikkeleihin ja monografioihin. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* ja 1901 perustettu *Finnisch-Ugrische Forschungen* ovat kansainvälisesti arvostettuja aikakausjulkaisuja ja keskustelufoorumeita, ja *Lexica*-nimikkeen alla julkaistujen sanakirjojen sarja sekä monografiasarja *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia* ovat korvaamattomia aineistolähteitä suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoille.

NYKYHETKI – UUSI KANSAINVÄLISYYDEN AALTO

Ympäröivä yhteiskunta on runsaassa sadassa vuodessa muuttunut melkoisesti, mutta Suomalais-Ugrilaisen Seuran perustajat luultavasti tunnistaisivat nykyisen Seuran perustamukseen, jos sitä haluttaisiin verrata sadan vuoden takaiseen. Kun yhteydet Venäjällä suomalais-ugrialaista kieliä puhuviin kansoihin ovat aenneet uudelleen, myös Suomalais-Ugrilaisen Seuran ympyrä on tavallaan sulkeutunut. Eksoottisten kenttätöretkien sijaan uusia haasteita tarjoavat nyt erilaiset kielisosiologiset ja etnolingvistiset kysymykset. Suomessa seuran tehtävänä on turvata tutkijoille mahdollisuus esitellä tutkimuksiaan ja saada tuloksensa julkaistuksi sekä toimia eri tavoin koordinaattorina

SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA

ja kokoonkutsujana tiedeyhteisössä. Venäjällä asuville kielisukulaisillemme, joilla on useaan vuosikymmeneen ensimmäistä kertaa vapaat mahdollisuudet tutkia omaa historiaansa ja kansallista menneisyyttään, Suomessa sijaitsevat aineskokoelmat ja tutkimustraditio tarjoavat korvaamattoman mahdollisuuden täydentää kuvaa omasta menneisyydestä ja kansan historiasta. Läntisen maailman lingvistiikalla ja muulla tutkimuksella on monista syistä poikkeukselliset edellytykset Pohjois-Euraasian kielelliseen ja etniseen tutkimukseen Suomessa, jossa itä ja länsi tälläkin tavalla kohtaavat.

Seurasta löytyy lisätietoja osoitteesta <<http://www.sgr.fi/>> (muun muassa kokousilmoitukset, julkaisut ja toimihenkilöt). Jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla asiasta yliasiamiehelle ja maksamalla kertaluontoisen jäsenmaksun seuran tilille. Jäsenet voivat ostaa seuran julkaisuja 50 %:n alennuksella Tiedekirjasta (Kirkkokatu 14, Helsinki).

Riho Grünthal on itämerensuomalaisten kielten professori Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisessa laitoksessa ja Suomalais-Ugrilaisen Seuran 2. varaesimies.